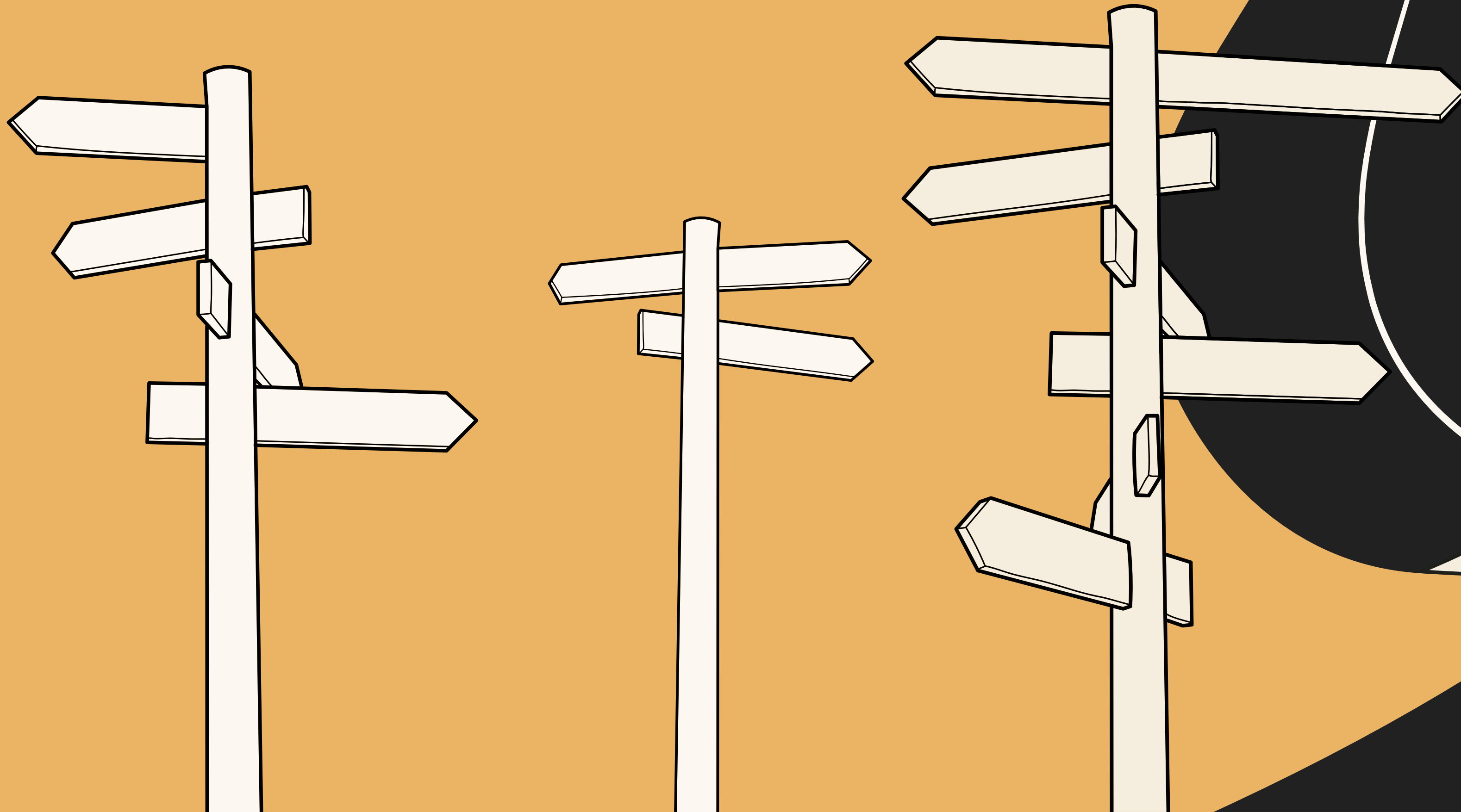

Urasuunnittelutaidot

Ehdotus kansalliseksi viitekehykseksi

26.10.2023

Urasuunnittelutaitojen viitekehys

Mitä?

Urasuunnittelutaitojen viitekehys kuvaa sitä, mitä urasuunnittelutaidot ovat, miten niitä opitaan ja millaisissa elämäntilanteissa niitä erityisesti tarvitaan. Urasuunnittelutaitojen keskeinen sisältö kuvataan nyt ensimmäistä kertaa Suomessa kansallisella tasolla viitekehykseksi.

Miksi?

Viitekehys tarvitaan, jotta **ohjaajilla, ohjauspalveluiden järjestäjillä ja ohjausta kehittäväillä tahoilla** olisi yhteinen kokonaiskuva urasuunnittelutaidoista. Viitekehys tukee Elinikäisen ohjauksen strategian pitkän tähtäimen tavoitetta siitä, että kaikilla on mahdollisuudet ja taidot tehdä tietoisesti suunnitelmia sekä koulutus- ja työurapäätöksiä muuttuvassa työn maailmassa.

Miten?

Urasuunnittelutaitojen edistämishankkeessa koottiin työryhmä tukemaan urasuunnittelutaitojen kansallista määrittelytyötä. Mukana työryhmätyöskentelyssä toukokuusta lokakuuhun 2023 oli monipuolisesti asiantuntijoita eri organisaatioista ja työtehtävistä. Lisäksi työskentelyn välituloksia kommentoitiin yhteistyöverkostoissa, mukaan lukien elinikäisen ohjauksen ELO-foorumi ja sen työjaosto.

Viitekehysten tausta

Kehyksen taustalla on hyödynnetty urasuunnittelutaitoja jäsentävää selvitystä sekä siinä esitettyä, Bill Law'n kehittämää "uusi DOTS"-mallia. Mallissa korostuu yksilön ja hänen tekemien ratkaisujen näkeminen laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa. Mallin mukaiset osaamistavoitteet ovat: 1) itsetuntemuksen lisääntyminen (S=Self-awareness, 2) tietoisuus työelämän ja ympäröivän yhteiskunnan mahdollisuuksista (O=Opportunity awareness), 3) Päätöksenteon oppiminen (D=Decision learning), 4) Elämän muutostilanteiden kohtaaminen (T=Transition learning). Mallin mukaisessa vaiheittain syvenevässä oppimisprosessissa on kyse tiedon havainnoinista, seulonnasta, tarkentamisesta ja ymmärtämisestä. (Law 1999, Vuorinen & al mukaan 2023).

Taustatietoa ja lähteitä

- Elinikäisen ohjauksen määritelmä (Euroopan unionin neuvosto, 2004)
- Elinikäisen ohjauksen periaatteet (ELGPN, 2015)
- Urasuunnittelutaitoja jäsentävä selvitys ja näkökulmia jatkokehittämistä varten (Vuorinen & al. 2023)
- Elinikäisen ohjauksen strategia vuosille 2020-2023
- Euroopan unionin elinikäisen oppimisen avaintaidot (Euroopan unionin neuvosto, 2018)

Missä ja miten viitekehystä voidaan soveltaa?

Urasuunnittelutaitojen viitekehystä voi soveltaa esimerkiksi seuraavissa yhteyksissä:

1. Erilaisissa ohjaustilanteissa yksilön ikätaso ja elämäntilanne huomioiden
2. Työllisyys- ja ohjauspalveluiden toteutuksessa sekä laadun ja toimintaperiaatteiden määrittelyssä
3. Opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteiden laatimisessa sekä laaja-alaisen osaamistavoitteiden toteutuksessa
4. Ohjausalan ammattilaisten perus- ja täydennyskoulutuksissa
5. Hyvän ohjauksen kriteereissä ja ohjausosaamisen kuvaamisessa.

Viitekehys on laadittu yleisellä tasolla, ja sen sisältöjä voidaan tarkentaa kuhunkin palveluun ja tilanteeseen sopivaksi. Viitekehys antaa vapauden määrittellä keskeiset oppimistavoitteet, oppimismenetelmät ja tavoitteisiin liittyvän yksilöllisen kehittymisen arvioinnin tarkoituksenmukaisesti.

Mitä urasuunnittelu- taidot ovat?

Urasuunnittelutaidoilla tarkoitetaan tietoja, taitoja ja asenteita, joiden avulla kaiken ikäiset ja eri elämäntilanteissa olevat yksilöt voivat parantaa kykyään suunnitella omia koulutus- ja työuriaan. Nämä tiedot, taidot ja asenteet liittyvät paitsi opiskelun ja uran suunnitteluun myös henkilökohtaiseen kasvuun. (ELGPN, 2015).

Nämä

periaatteet

ovat urasuunnittelutaitojen
viitekehyksen taustalla:

1. Urasuunnittelutaidot on opittavissa

Urasuunnittelutaitoja voi oppia ja opettaa. Kuka tahansa voi kehittää urasuunnittelutaitojaan, ja niiden kehittämisestä hyötyvät kaikki.

2. Yksilöt ovat aktiivisia toimijoita

Toimijuuteen liittyy ajatus oman elämän hallinnasta, kokemus osallisuudesta sekä vaikutusmahdollisuuksista.

3. Urasuunnittelu on elämän suunnittelua

Urasuunnittelu ei koske vain työhön tai opiskeluun liittyviä asioita vaan se liittyy elämään kokonaisvaltaisesti.

4. Rakenteet vaikuttavat urasuunnitteluun

Yhteiskunnan ja toimintaympäristön rakenteet vaikuttavat siihen, millaisena yksilö kokee mahdollisuutensa suunnitella ja hallita elämäänsä omista lähtökohdistaan.

5. Urasuunnittelu tapahtuu vuorovaikutuksessa

Urasuunnittelu lähtee yksilöstä mutta tapahtuu vuorovaikutuksessa läheisten, verkostojen ja yhteiskunnan kanssa. Vuoropuhelua käydään esimerkiksi yksilön arvojen ja vahvuuksien ja koulutus- ja työelämän mahdollisuuksien välillä.

6. Urasuunnittelutaitoja tarvitaan läpi elämän

Urasuunnittelu on hyödyllistä kaikissa elämäntilanteissa. Urasuunnittelu on myös aina kolmen aikaperspektiivin yhtäaikaista olemassaoloa: mistä tulen, missä olen tällä hetkellä ja mihin olen matkalla.

Millaisissa elämäntilanteissa urasuunnittelutaitojen merkitys korostuu?

Vaikka ihminen voi hyötyä urasuunnittelutaidoista kaikissa elämäntilanteissa, voimme kuitenkin luetella esimerkkejä tilanteista, joissa urasuunnittelutaitojen merkitys korostuu. Tällaiset tilanteet sijoittuvat usein elämän erilaisiin siirtymiin ja muutoksiin.

Työelämässä

- Alanvaihtoa pohtiessa
- Lomautettuna tai irtisanomistilanteessa
- Työkyvyn heiketessä tai vaikuttaessa työhön
- Työpaikan vaihtoa suunnitellessa
- Eläköitymisen kynnyksellä
- Uralla etenemistä tavoitellessa

Opiskelijana ja oppijana

- Tutkintoa suorittaessa
- Täydennyskoulutuksessa
- Peruskoulussa ja lukiossa
- Aikuisten perusopetuksessa
- Opintojen keskeyttämistä pohtiessa
- Kansainvälisenä opiskelijana
- Jatko-opintoja pohtiessa

Elämän erilaisista siirtymävaiheista ei ole mahdollista koostaa kaikenkattavaa listaa. Monet siirtymävaiheista voivat tapahtua missä kohtaa elämää tahansa.

Elämäntilanteet eivät useimmiten tapahdu toisistaan erillisinä, vaan usein niitä on käynnissä monta samanaikaisesti. Ihminen voi siis olla esimerkiksi yrittäjä ja työssäkäyvä tai opiskelija ja työtön samaan aikaan.

Urasuunnittelutaitojen näkökulmasta merkittäviä elämäntilanteita, jotka eivät yksiselitteisesti kuulu työelämän, työttömyyden, opiskelun tai yrittäjyyden piiriin, ovat myös:

- muuttaessa Suomeen tai ulkomaille
- ase- tai siviilipalveluksessa
- alustatyössä
- opintojen keskeytyessä
- välivuotta viettäessä
- pätkätöissä
- osaamisen kehittämistä miettiessä

Työelämän ulkopuolella

- Työnhakijana
- Kuntoutujana
- Irtisanottuna
- Eläkkeellä
- Hoito- tai vanhempainvapaalla
- Kotoutujana
- Työkyvyttömänä
- Monialaista tukea tarvitsevana
- Työelämäsuhdettaan miettivänä

Yrittäjänä

- Yrittäjyyttä harkitsevana
- Yrittäjänä kehittyessä
- Yrittäjäksi tahtomattaan joutuneena
- Yrittäjyydestä luopumista suunnitellessa
- Yritystoiminnan muutosta suunnitellessa

Urasuunnittelutaidot

Viereiseen kuvaan on eritelty urasuunnittelutaitoja eli osaamisia, tietoja, taitoja ja asenteita, jotka ovat erityisen hyödyllisiä koulutus- ja työurien suunnittelussa ja toteuttamisessa. Taidot painottuvat eri tavoin eri elämäntilanteissa ja asiayhteyksissä, eikä kaikkea tarvitse osata. Urasuunnittelun tavoitteena on tunnistaa, mistä itselle merkityksellinen ura ja elämä rakentuu, ja lähteä kehittämään niitä taitoja, joita sen saavuttamiseen tarvitaan.

Osa taidoista liittyy ihmisen kykyyn määritellä, kuka hän on **yksilönä**. Nämä taidot on lueteltu kuvan yläosaan, ja ne on jaoteltu itsetuntemukseen, omaan osaamiseen sekä tulevaisuuden hahmottamiseen ja suunnitteluun liittyviin taitoihin. Taitojen kehittyessä myös myönteinen minäkäsitys vahvistuu.

Urasuunnittelu tapahtuu kuitenkin vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Lisäksi yksilöt peilaavat tilannettaan yhteiskunnan mahdollisuuksiin. Osa urasuunnittelua on ymmärtää ne monenlaiset tavat, joilla yksilö voi olla osa **omia yhteisöjään ja yhteiskuntaa**. Nämä taidot on lueteltu kuvan alaosaan.

Urasuunnittelutaidot oppimistavoitteina

Urasuunnittelutaidot näyttäytyvät erilaisina eri ihmisille. Viereen on kuvattu esimerkkejä siitä, millaisiksi oppimistavoitteiksi urasuunnittelutaidot voidaan jaotella. Oppimistavoitteet ovat esimerkkejä, eivätkä listat kata kaikkia tilanteita. Oppimistavoitteita voidaan käyttää tukena, kun urasuunnittelutaitojen viitekehystä sovelletaan eri yhteyksissä.

Itsetuntemus

- Hahmotan, millainen tähänastinen elämäntarinani on.
- Tunnistan rajani ja voimavarani.
- Tunnistan työ- ja opiskelukykyyni vaikuttavat taustatekijät
- Tiedän, mikä merkitys työllä ja oppimisella on omassa elämässäni.
- Tunnistan, mitkä asiat ovat minulle tärkeitä.
- Tunnistan, mikä minua motivoi.
- Erotan, mitkä motivaatiotekijät ovat sisäisiä ja mitkä ulkoisia.
- Tiedän, mistä olen kiinnostunut.
- Tunnen vahvuuteni.
- Tiedän, miten opin parhaiten
- Tunnen omaa oppimistani hankaloittavat tekijät.

Osaamisidentiteetin rakentaminen

- Tunnistan, mitä osaan jo hyvin.
- Tunnistan, missä asioissa minun tarvitsee kehittyä.
- Tunnistan, mitkä osaamisistani ovat hyödyllisiä tulevaisuudessa.
- Tunnistan, mitä uutta haluaisin osata.
- Osaan arvioida, miten voin hyödyntää osaamistani eri yhteyksissä.

Oma tulevaisuus ja muutoskyky

- Osaan kuvitella oman tulevaisuuteni.
- Uskallan haaveilla ja unelmoida.
- Tunnistan asiat, joiden haluan pysyvän ennallaan.
- Tunnistan asiat, joiden haluan muuttuvan.
- Minulla on keinoja, joiden avulla varaudun muutokseen.
- Minulla on keinoja sietää epävarmuutta.
- Osaan etsiä ja luoda omiin tavoitteisiini sopivia mahdollisuuksia.

Toimintaympäristön tunteminen

- Osaan arvioida, millainen minua kiinnostavan alan tilanne on tällä hetkellä.
- Vertailen eri vaihtoehtoja.
- Tunnistan mahdollisuudet, jotka sopivat omiin voimavaroihini.
- Tunnistan erilaisia elämäntapoja ja työn tekemisen vaihtoehtoja.
- Tunnistan ja osaan tarkastella kriittisesti rakenteiden vaikutuksia omaan urasuunnitteluuni
- Havainnoin, millaisia ammatteja on olemassa ja millaista osaamista niihin liittyy

Vuorovaikutus ja yhteistyö

- Osaan kertoa muille itsestäni ja osaamisestani.
- Osaan kertoa unelmistani ja toiveistani tulevaisuuden suhteen.
- Osaan antaa ja vastaanottaa palautetta.
- Osaan vaikuttaa verkostoitumis- ja työnhakutilanteissa
- Osaan laatia hakemuksia, portfolioita ja ansioluetteloita.
- Tunnistan omat verkostoni.
- Laajennan verkostojani tarvittaessa.
- Osaan toimia omissa verkostoissani.
- Tiedän, mitä yhteiskunnan tarjoamia palveluita minulla on käytössäni.

Toimintaympäristön tulevaisuuden hahmottaminen

- Osaan arvioida, miten oma työni tai minua kiinnostavat alat muuttuvat tulevaisuudessa.
- Osaan ennakoida muutoksia minua kiinnostavilla aloilla ja varautua niihin
- Tunnistan tulevaisuuteen vaikuttavia yhteiskunnallisia ja globaaleja kehityskulkuja
- Hahmotan millaisia uusia osaamistarpeita yhteiskunnan muutokset tuovat

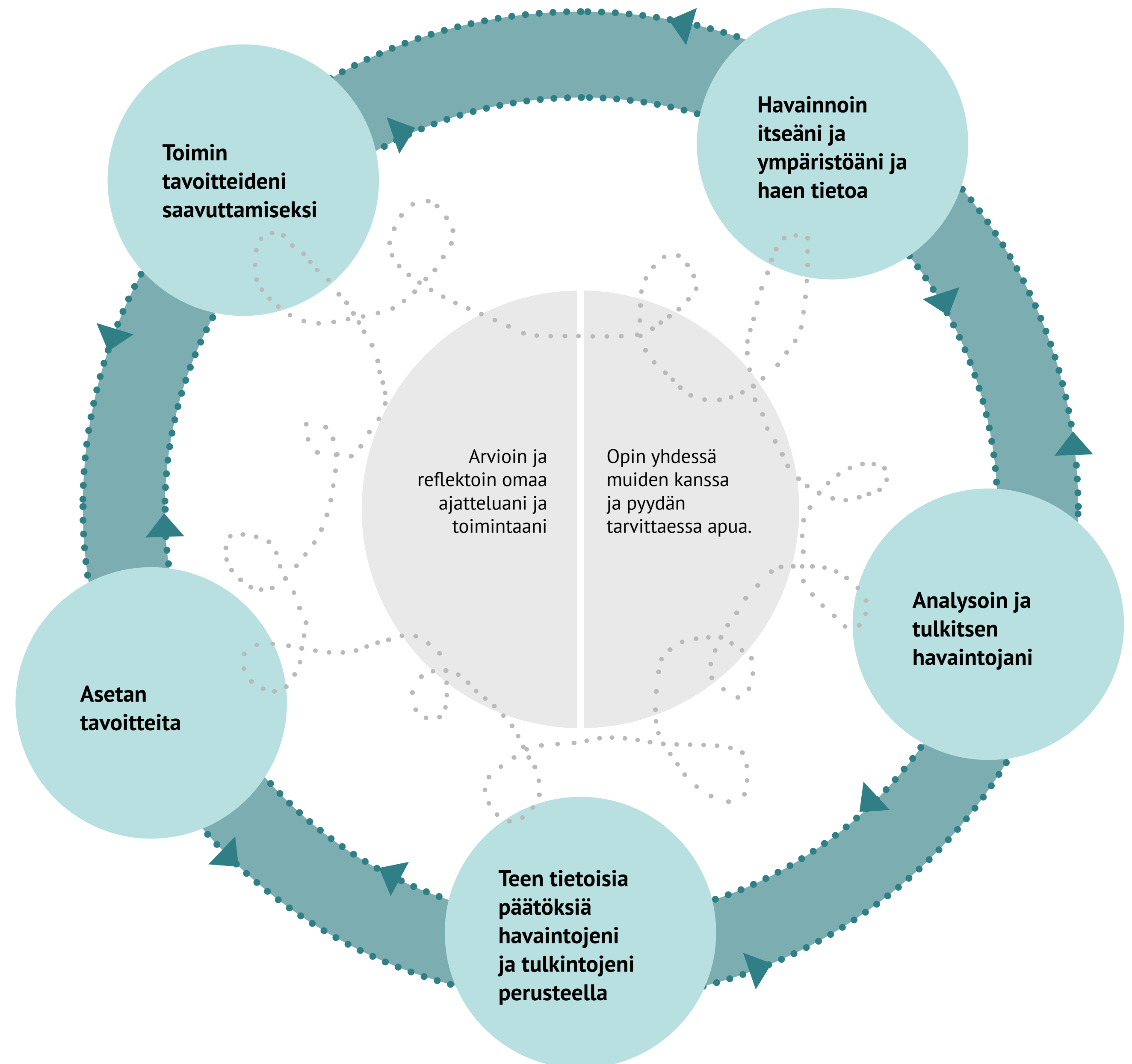
Miten urasuunnittelutaitoja opitaan?

Kutakin urasuunnittelutaitoa opittaessa tarvitaan erilaisia tiedon hakemiseen ja prosessointiin sekä tavoitteelliseen toimintaan liittyviä taitoja. Nämä taidot ovat yleisiä metataitoja, joita voi soveltaa kaikkeen oppimiseen mutta jotka ovat kuitenkin erityisen tärkeitä urasuunnittelun näkökulmasta. Oppimisen ja tavoitteellisen toiminnan taidot luovat perustan kaikelle urasuunnittelulle.

Oppiessaan ihminen liikkuu joustavasti eri vaiheiden välillä. Oppiminen syvenee prosessoinnin myötä.

Arviointi, reflektointi, yhdessä oppiminen ja avun pyytäminen tarvittaessa ovat osa oppimisprosessia sen jokaisessa vaiheessa, ja sen vuoksi ne on kuvattu kehän keskelle.

Myös näille taidoille voidaan määrittää oppimistavoitteita. Esimerkkejä oppimistavoitteista on lueteltu seuraavalle sivulle.

Suunnitelman toteuttaminen, tarkistaminen ja muuttaminen:

- Toteutan suunnitelmaani vaihe vaiheelta. Arvioin etenemistäni säännöllisesti.
- Osaan muuttaa suuntaa tarvittaessa.

Suunnitelman toteuttamisen edellytysten hahmottaminen:

- Ymmärrän, mitä suunnitelman toteuttaminen minulta edellyttää.

Kokeilemisen ja riskinoton seurausten ennakointi:

- Uskallan kokeilla.
- Otan hallittuja riskejä.

Tavoitteenasettelu:

- Teen suunnitelman haaveideni saavuttamiseksi.
- Pilkon suunnitelman pienemmiksi tavoitteiksi.
- Osaan asettaa lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteita.

Omien voimavarojen arviointi:

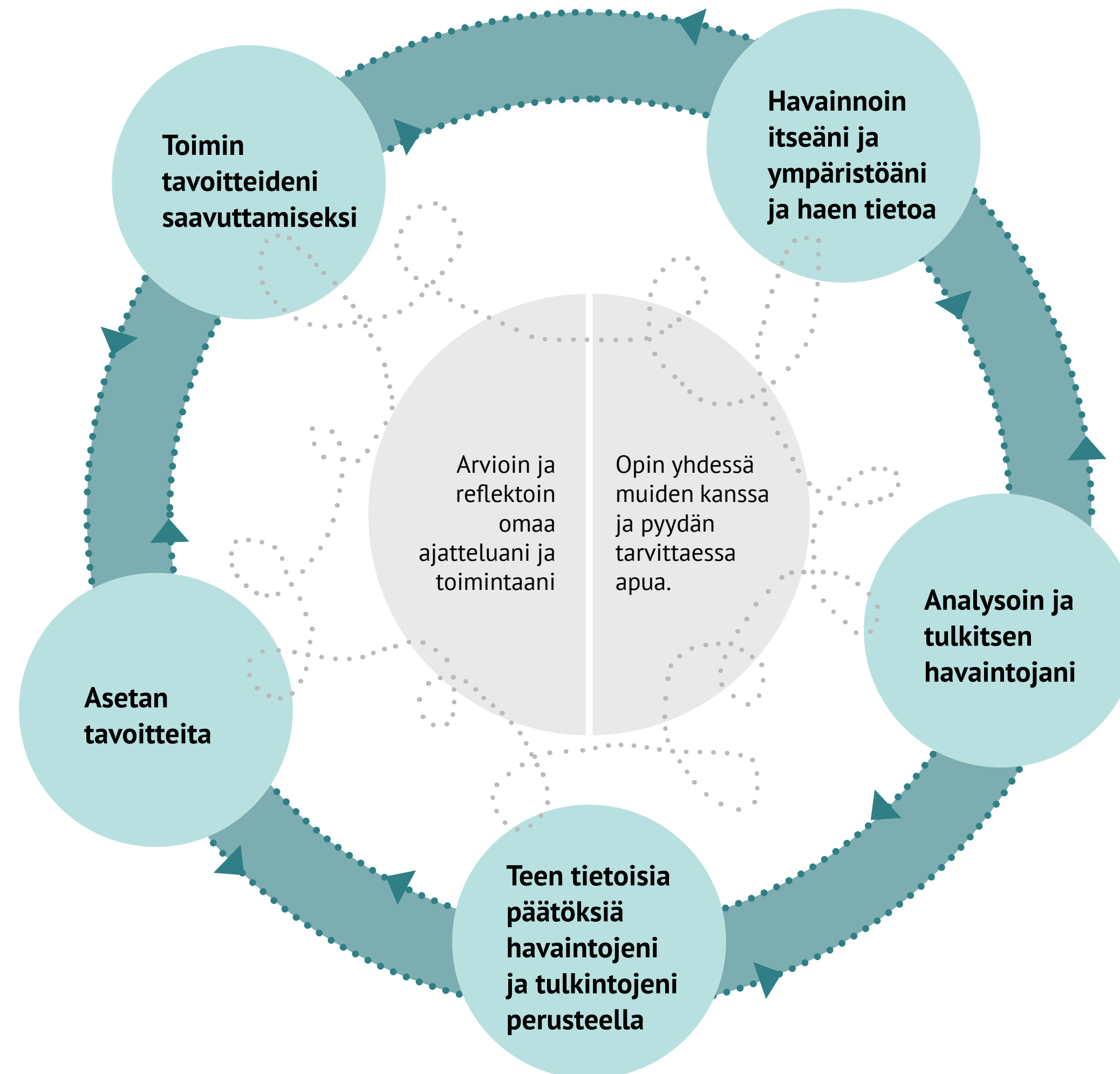
- Osaan arvioida, riittävätkö voimavarani tavoitteiden saavuttamiseen.

Vaihtoehtoisten suunnitelmien hahmottaminen:

- Tunnistan, millaisia reittejä minulla on kohti haaveitani.

Sitoutumiseen vaikuttavien tekijöiden arviointi:

- Sitoudun omien päätösteni toteuttamiseen.

Merkityksellisten asioiden huomaaminen:

- Havainnoin omia tunteitani ja ajatuksiani.

Tiedon hakeminen ja kokoaminen:

- Tiedän, mistä tietoa kannattaa hakea
- Osaan hakea tietoa eri vaihtoehtoista ja mahdollisuuksista
- Osaan hakea tietoa yhteiskunnasta, opiskelumahdollisuuksista ja työmarkkinoista

Eri vaihtoehtojen vertailu ja priorisointi:

- Jäsennän ja arvioin tilanteeseeni soveltuvia tietolähteitä ja relevanttia tietoa
- Vertailen ja priorisoin eri vaihtoehtoja ennakkoluulottomasti

Merkityksen antaminen vaihtoehdoille:

- Pohdin, mitä eri vaihtoehdot minulle merkitsevät
- Tunnistan, mitkä seikat vaikuttavat tulkintoihini ja valintoihini
- Erotan, mihin voin vaikuttaa ja mihin en.

Oman päätöksentekotyylin sekä päätöksente-koon vaikuttavien asioiden ymmärtäminen:

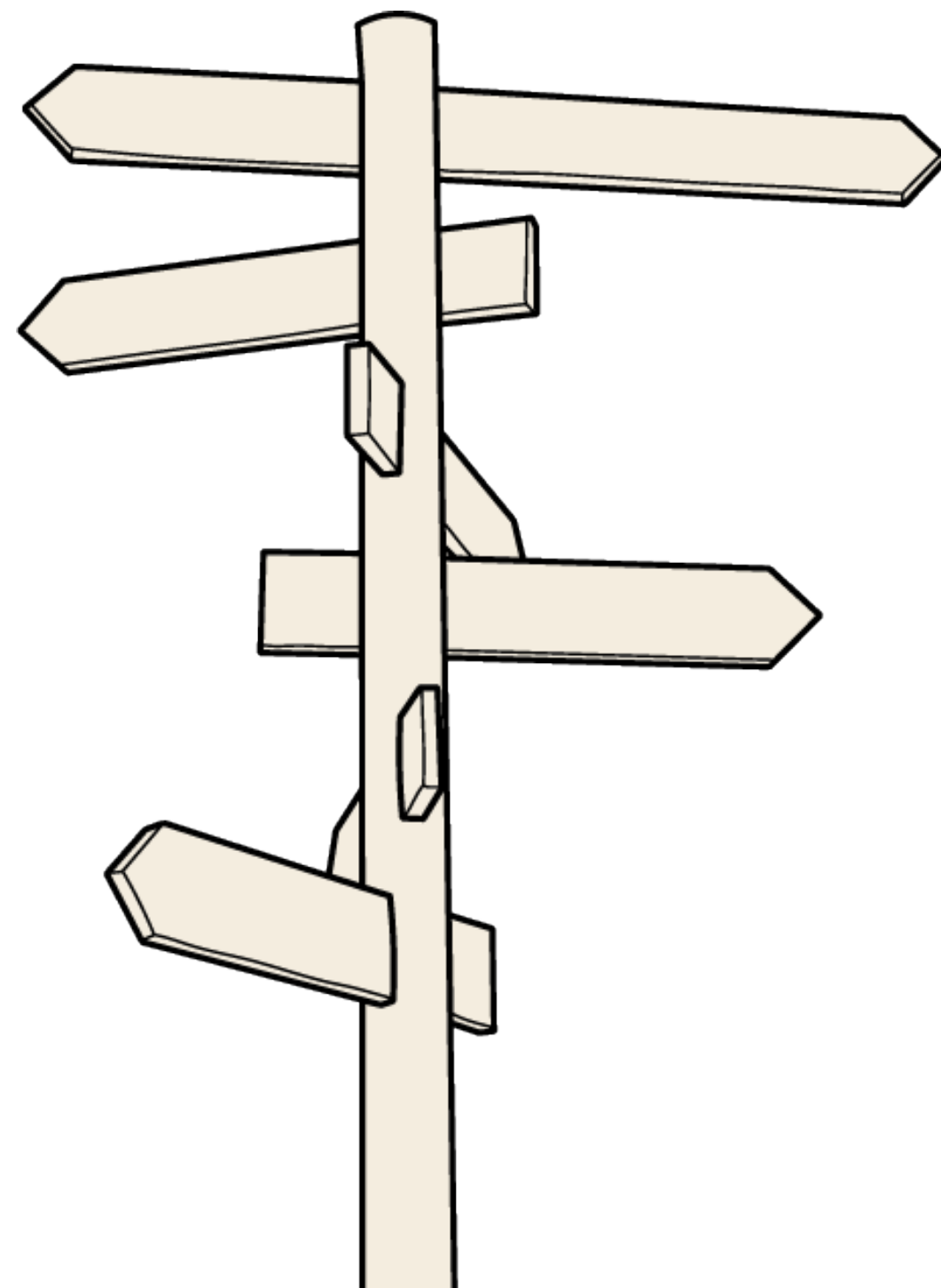
- Tunnistan, miten teen päätöksiä ja mitkä tekijät siihen vaikuttavat
- Tunnistan, mihin päätökseni perustuvat.

Päätösten vaikutusten arviointi:

- Tunnistan, miten tekemäni päätökset vaikuttavat itseeni, läheisiini ja yhteiskuntaan.

Ideat viitekehyksen jatkokehittämiseen

Työ urasuunnittelutaitojen kansallisen viitekehyksen kehittämiseksi jatkuu. Urasuunnittelutaitojen edistämishankkeessa työstetyt, lopulliset materiaalit julkaistaan viimeistään 2025. Tässä esityksessä kuvattu malli antaa suuntaviivat kehittämisen seuraaville vaiheille. Työryhmä tunnisti yhteiskehittämisen aikana asioita, joihin jatkokehittämisessä tulisi kiinnittää huomiota.

1. Oppaat ja työkalut soveltamisen tueksi

Seuraavissa vaiheissa tulisi erityisesti keskittyä sellaisten materiaalien työstämiseen, joita voidaan hyödyntää laajasti ohjausalalla. Näitä ovat esimerkiksi:

- Arviointiin liittyvä materiaali
- Ohjaajien opas
- Työkaluja asiakaskäyttöön (ml. itsearviointi)

Työkaluja laadittaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota kielen selkeyteen ja ymmärrettävyyteen, visuaalisuuteen sekä konkreettisiin kohderyhmäkohtaisiin esimerkkeihin.

2. Suunnitelma viitekehyksen toteuttamisesta käytännössä

Parhainkaan viitekehys ei toimi, jos siitä ei olla tietoisia. Seuraavissa vaiheissa tulisikin suunnitella huolellisesti toimenpiteet, joiden avulla viitekehys otetaan käyttöön niissä yhteyksissä, joissa siitä on hyötyä. Suunnitelman tulisi sisältää toimenpiteitä liittyen ainakin viestintään ja koulutukseen.

3. Laajemman keskustelun innoittaminen

Materiaalien jatkotyöstämisen myötä jotkut viitekehyksen sanoitukset voivat vielä täsmentyä. Työryhmässä pohdimme esimerkiksi sitä, kuinka sana *suunnittelu* ohjaa käsityksiämme siitä, miten navigoimme erilaisissa elämän siirtymissä. Toisaalta sana *ura* yhdistetään monesti lähtökohtaisesti työhön, vaikka urasuunnittelussa on kyse monien rinnakkaisten elämän "urien" pohtimisesta. Työryhmä kannustaakin kaikkia urasuunnittelun parissa työskenteleviä keskustelemaan eri foorumeissa aiheeseen liittyvistä termeistä ja sanoituksista!

Kiitos kaikille työskentelyyn osallistuneille!

Työryhmä:

Leena Itkonen, Helsingin yliopisto

Laura Metsänen, Helsingin työllisyyspalvelut

Nina Hirsiaho, Jyväskylän työllisyyspalvelut / TE-palvelut

Hanna Gustafsson, KEHA-keskus

Harry Pulliainen, KEHA-keskus

Marja Pakkanen, KEHA-keskus

Hanna Salminen, Koulutuskeskus Salpaus

Ida-Maria Volturi, LUT-yliopisto

Raetsaari Kirsi, Merikosken lukio

Riittamaija Pulli, Omnia

Tiina Kärkkäinen, OPH

Petri Niemi, OPH

Leena Ståhlbeg, Suunta-palvelut

Katri Sillanpää, Tampereen yliopisto

Panu Pätsi, TE-asiakaspalvelukeskus

Otto Pankkonen, Työterveyslaitos

Marjaana Herlevi, Urataival

Kicki Häggblom, Åbo akademi

Työskentelyn fasilitointi:

Tuire Suihkonen, HAUS kehittämiskeskus Oy

Ida-Susanna Pöllänen, HAUS kehittämiskeskus Oy

Taitto: Tuire Suihkonen, HAUS kehittämiskeskus Oy

Kannen kuvitus: Aura Korhonen, HAUS kehittämiskeskus Oy

Erityiskiitos haastateltaville, kommentoijille sekä
aloituswebinaarissa näkemyksiään antaneille!